

- 23 Михайлина П.В. Визвольна боротьба...-С. 80-81.
 24 Михайлина П.В. Участь міського населення України...-С. 28-34.
 25 Hijdensztejn R. Dzieje Polski od smierci Zygmana Augusta do roku 1594.-Petersburg, 1857.-Т. 2.-S. 364-365.
 26 Там само.-С. 365.
 27 Listy Stanisława Żyłkiewskiego. 1584-1620.-Krakow, 1868.-Doc 52.-S. 79.
 28 Михайлина П.В. Визвольна боротьба...-С. 88-89.
 29 Bielski J. Dalszy ciąg kroniki polskiej.-Warszawa, 1851.-S. 280.
 30 Михайлина П.В. Участь міського населення України...-С. 49.
 31 Архив ЮЗР.-Ч. 3.-Т. 1.-Док. 42.-С. 142-143.
 32 Киевская старина.-1896.-№55.-С. 3.
 33 Listy Stanisława Żyłkiewskiego.-Doc 46.-S. 74.
 34 Мишко Д.І. Северин Наливайко.-К., 1962.-С. 61.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ В XVII СТОЛІТТІ

Релігійний тиск римо-католицької церкви на батьківську віру в Україні на початку XVII ст. не досяг кінцевої мети. Православну церкву підтримували козаки і народжувана просвіта. Потяг широких мас до громадського життя зробили братства осередками національно-визвольного руху. У цей час формується яскраво окреслений національний характер української жінки, сповнений гуманістичної теплоти й сили. Прикладом тому є діяльність Галшки (Лисавети) Гулевичівни, яка брала активну участь у громадському житті країни і навіть пожертвувала своєю спадщиною, віддавши землю та маєток для влаштування православного монастиря і братської школи, з якої пізніше утворилася Києво-Могилянська академія.

За козацьких часів українська жінка здобула певну незалежність, яка склалася через вимушену відсутність чоловіків. Вона перебрала на себе функції забезпечення життєдіяльності сім'ї, що сприяло виробленню стійкості та незалежності її характеру. Жінка була рівноправною з чоловіком, мала юридичне право самостійно виступати на суді, розпоряджатись своїм майном, вибирати нареченого і розлучатися з чоловіком¹. Призабута традиція обрання дівчиною нареченого в XVI-XVIII ст. в силу історичних умов знову зажила новим життям. Про це знаходимо відомості у Г.Л. де Боплана, який у XVII ст. мандрував Україною².

Мати-родоначальниця зберігала в часи лихоліття свою сім'ю, коли чоловік йшов на Січ, відповідала за дітей і за все господарство. Хоча жінки й не мали доступу на Січ, проте, коли козак повертався додому, він не мав права верховодити в сім'ї. Там порядкувала дружина, і за нею було останнє слово. Українські жінки були глибоко віруючими християнками і виховували дітей на моральних принципах православ'я,

вміли захистити свою честь і гідність сім'ї³. Це впливало на формування характеру майбутнього козака, прикладом чого є відома подія, що сталася у кінці 1646 року в Суботіві і стала поштовхом до визвольної боротьби українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Десятирічний син гетьмана за відсутності батька, поплатився життям, коли намагався протидіяти Чаплинському⁴.

Найбільше вражала іноземців високоосвіченість жінок України. Арабський мандрівник Павло Алепський у середині XVII ст. писав: "По всій землі Українській ми помітили прекрасну рису, що викликала наше здивування: всі вони (жінки), за винятком небагатьох, навіть більшість їх, уміють читати і знають порядок церковних служб і церковні співи. В землі козаків дітей більше, ніж трави, але всі вони вміють читати, навіть сироти"⁵.

У ці часи в Україні жінка була першим порадином і другом чоловіка, самостійність і незалежність якої поступово ставали національною рисою. Формування саме такого жіночого характеру й поваги до неї всього суспільства були значною мірою продиктовані умовами життя. Жінка стояла поруч з чоловіком в часи формування козацтва, починала зовсім нелегке життя в південних землях. Чоловік головував на полі, обороняючи посіви і родину від набігів поневолювачів, а жінка давала лад у хаті⁶.

Жінки брали участь у всіх сферах життя України, виступали діячками на ниві просвітянської, громадській, навіть державній. Вірним другом і порадином гетьманові Б.Хмельницькому була його третя дружина із роду Золотаренків. Навіть зберігся її універсал - державний, адміністративний, господарчий документ, підписаний "Ганною Хмельницькою"⁷.

Українській жінці-козачці належить велика частка у створенні народом своїх національних і психологічних особливостей, козацький період сприяв піднесенню її ролі. Жінка висту-

пила не тільки в ролі господині й виховательки, а й як меценатка і політик.

Оксана Кучерова

- 1 Апанович О. Роль жінки у козацькому вихованні//Неопалима купина.-1993.-№1.
- 2 Боплан Гійом Левассер де. Опис України.-Львів, 1990.
- 3 Козуля О. Жінки в історії України.-К., 1993.
- 4 Костомаров М. Історичні твори.-К., 1990.
- 5 Культура і побут населення України: Навч. посібник/В.Наулко, Л.Артюх, В.Горленко та ін.-К., 1993.
- 6 Тимченко Г. Образ жінки - образ нації//Українська культура.-1996.-№10.
- 7 Рогоза Б. Жінка з Подолу, яка увійшла в історію // Київська старовина.-1994.

ПРОБЛЕМА КОЗАЧЧИНИ У ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОМУ РУСІ 60-Х – 80-Х РР. ХХ СТ.

Попри ідеологічні перепони, вивчення героїчних сторінок минулого українського народу, зокрема доби козаччини, посідало важливе місце у краєзнавчому русі 60-х – кінця 80-х років ХХ ст. Цьому, зокрема, сприяла та обставина, що, починаючи з початку 60-х років, в Україні розпочалася підготовка по створенню літопису міст і сіл, що завершилася у середині 80-х років 26-томною “Історією міст і сіл Української РСР”. Світова історіографія не знала досі подібного. Підкреслимо, що на різних етапах до цієї роботи було залучено понад 100 тис. авторів¹. У кожному із 26 томів цього видання містяться відомості із історії козаччини. Можна сказати, що у багатьох випадках вони були схематичними, обходили гострі кути, але позитивним було те, що у цьому виданні не замовчувалася дана проблематика.

Створення літопису міст і сіл України сприяло розгортанню краєзнавчого руху. Він у 60-х – 80-х роках виступає важливою і складовою ланкою суспільно-політичного життя і активно сприяє розвитку національної ідеї. Поштовхом до цього стала робота по увічненню місць козацької слави. Настирливе клопотання активістів-краєзнавців з числа української інтелігенції про увічнення пам’ятних місць козацької слави зініціювали доповідню записку секретаря ЦК КПУ А. Д. Скаби та заступника Голови Ради Міністрів Української РСР П. Т. Тронька 20.VII 1965 року про необхідність увічнення історії запорізького козацтва².

Подані пропозиції знайшли свою підтримку у ЦК Компартії та Раді Міністрів України, які своїми постановами у серпні – вересні 1965 року оголосили заповідною територію о. Велика Хортиця, утворивши Державний історико-архітектурний заповідник. Із цього часу активісти краєзнавці у руслі діяль-

ності Українського товариства охорони пам’ятників історії і культури (УТОПІК) взяли найактивнішу участь у створенні цього унікального комплексу.

Крім роботи по створенню комплексу на о. Хортиця, краєзнавці України в середині 60-х років активно досліджували визначені для увічнення 6 місць розташування Запорізьких Січей, 4 місця традиційних козацьких рад, 39 місць бойової слави запорізьких козаків, 28 місць, пов’язаних із життям та діяльністю визначних діячів Запорізької Січі, 7 центрів запорізьких паланок, 10 місць колишніх укріплень та сторожових постів запорізьких козаків, 6 місць колишніх запорізьких переправ та перевозів, 35 місць розташування поселень, 14 пам’ятників архітектури, 8 запорізьких кладовищ та окремі козацькі могили³.

Велику наполегливість у проведенні цієї роботи виявили чимало краєзнавців з числа видатних представників української інтелігенції. Зокрема, заступник голови Запорізького облвиконкому, голова обласної організації УТОПІК М. П. Кипенко, голова Київської міської організації УТОПІК, доктор історичних наук К. І. Стецюк, голова історичної секції при республіканському правлінні, доктор історичних наук О. С. Компан, кандидат історичних наук О. М. Апанович, скульптори І. М. Гончар, В. Дубинін, О. П. Силін, письменники О. Т. Гончар, Б. І. Олійник, С. Плачинда та багато інших.

Заслугою на увагу й інша важлива ініціатива, започаткована краєзнавчим рухом. Йдеться про відбудову, відтворення, музеєфікацію унікального комплексу пам’яток – Чигирин, Суботова, Холодного Яру. УТОПІК розробило реальну програму цієї роботи. Першим кроком у цьому було створення громадсь-